

FELVIDÉKI SZELLEM, FELVIDÉKI IRODALOM

Irta: BERKÓ SÁNDOR

Nemcsak most, a közelmúlt távlatából, de az anyaállamhoz való visszatérésünk előtt is meglehetősen közismert volt Magyarországon a csehszlovákiai magyar kisebbség sorshelyzete, éppen ezért furcsának tűnik sokak szemében, hogy az a manapság kihangsúlyozott „felvidéki szellem“ oly idegenül hangzik az ország széles rétegeiben. Mi oka lehet annak, hogy husz éves kisebbségi életünk szellemi kincseiről, íróink, kulturálisaink erőfeszítéseiről jóformán semmit sem tudnak az anyaállam polgárai s amit mi „szlovenszkói magyar irodalom“ címen összefoglaltunk, alig jutott el néhány hazai „szaktárs“ íróasztaláig? A felelet igen egyszerű, bár az okok halmaza megnehezíti a gyors hozzáférkőzést. Egyesek szerint a felvidéki magyar irodalom nem is juthatott el az anyaállam közönségéhez, mert egyszerűen felvidéki magyar irodalom — nincs, vagy legalább is oly alacsony és mit se mondó színvonalon mozog, hogy nélkülözése sohse jelenthetett különösebb veszteséget. Mások elzárkózásról beszélnek, sőt akadnak, akik az uralkodó cseh nemzeti bürokráciát teszik mind ezért felelőssé. A kérdés magva máshol keresendő.

A csehszlovákiai magyar kisebbség, ellentétben az Erdélyben élő magyarsággal, sohasem rendelkezett akkora erővel, hogy osztály- és pártideológián túl megbonthatatlan, egységesen felsorakozó néptömböt alkotott volna, előtérbe állítva azokat a problémákat, amelyeket sajátos kisebbségi helyzete összmagyar szempontból kíván meg, tehát — elsősorban — a nemzetiségi jogokért való egyöntetű küzdelmet. Hogy miért volt ez így, éppen Csehszlovákiában, ahol aránylag szabadabban lehetett mindezeket érinteni, most ne kutassuk. Tény az, hogy a belső, önmagunkat bomlasztó és elkülönítő folyamat, amely természetes társadalmi és szellemi differenciák eredője volt, két egymástól mereven elzárkózó csoportot termelt ki magából. Az egyik az anyaállam hivatalos álláspontját képviselte, a másik a feltörekvő osztályok kívánalmait szólaltatja meg. A kettő csikorgó erővel morzsolta szét a középen állókat. Természetes, hogy ez utóbb említett, mind az anyaállammal, mind a Csehszlovák államhatalommal ellenkező ideológiájú tábor két részről is erős nyomás alatt állt. Így történhetett meg, hogy a Budapesten rendezett magyar könyvnapon a felvidéki magyar írókat kimondottan és szigorúan a magyarországi viszonyok néhány kisebbségi kegyeltje képviselte, egy színvonal nélküli, szinte gyermekien naiv folyóiratocska piacrarakásával. Az az írócsoport pedig, amely a csehszlovákiai magyar munkásság, parasztság és művelt polgárság szépszámu rétegeinek kifejezője volt, a felvidéki magyar irodalom eliteje az anyaállambeli néppel nem volt képes fenntartani még irodalmi összeköttetést sem.

Szlovenszkói, illetve felvidéki irodalomról a békekötések után beszélünk. A Felvidék Csehszlovákiához való csatlósásával szellemi tekintetben is új áramlatok sodrába és ütközőpontjába kerülünk, melyeknek lelkét formáló erejében, regionális mivoltában kereste elvesztett talaját egy új, kisebbségi magyarság. A változás első óráiban szinte hitetlenül csóváltuk fejünket: hát így is történhet? Vérkeringésünkben, mozdulataink-

ban és fintorainkban még teljes forróságával lüktetett az élet heve, melyet az évszázados sors, az egységes nemzet- és államkeret szivdobogása táplált. Nehéz és küzdelmes éveknek kellett elmulniok felettünk, míg fel tudtuk fedezni, hogy a lendület, a láz, a hév, mindaz, amit a közös szív adott, nem enyészett el, itt rángatózik didergő testünkben.

Először csak a talajt vizsgálgattuk, szorongó szívvel vigyáztuk lép-teinket, fürkésztünk, kutattunk, de nem sokáig tartott ez így. A világ, meglegedvén a vérontást, látszólag megállapodott s a szlovenszkói magyar felismervén az új helyzetet, szintén arra törekedett, hogy lassu tempóval belekapcsolódhassék abba az életfolyamatba, amelyből kivonni magát amugy is lehetetlen. Elképzelhető, mily önmarcangoló belső vajudások közepette született meg az első öntudatos, erőteljesebb lendület. Forradalmi erejű tett volt akkor még minden nekibuzdulás. Így jelenik meg Szlovenszkó földjén egy új embertípus: az „ujarcú magyar“, aki meglátván helyzetét, már tuljutott az öregek sopánkodásán és biztos szemekkel méri fel lehetőségeit. Nem csoda, hogy az első fontosabb felismerés éppen abból a momentumból adódott, ami megteremtette az új keretformát: a háborúból. Túl a nemzeti önérzeten egy általánosan emberi érzés döbbsent a szivekbe, a háború borzalmainak el nem homályosuló lidérce, a pusztulástól való félelem és a szlovenszkói költő, a fiatal *Mécs László* sem irhatott le más szavakat, mint, hogy:

*...Átkozott, ki most sem áll testvércsókos hajnal-táncba,
átkozott, ki székelnyt gyilkol Szent-Istvánkor, zsidót gunyol szombaton,
kongatom piros harangom, ifjú szívem kongatom...*

(Hogy ennek a lelkesítő, evangéliumi tisztasággal megírt versnek a költője ma már talán épp az ellenkezőjét veti papírra, az bizony nem csupán felvidéki jellegzetesség.)

A politikai és társadalmi külhatások folyományaként természetszerűleg alakult ki a felvidéki magyarság fizikai és lelki magatartása, ösztönös nemzeti habitusa és kevéssel később osztálytagozódásának öntudatosítása. Mindezeknek pedig mi más lehetett a gyűjtő és egyben szórólencséje, mint a betű, a szó, az irodalom?

Mécs László úgy tört át az új talajon, mint a gyermek templomi tisztasága a fertőn, a harcoss humanizmus jegyében, ám ne csodálkozzunk azon, hogy a felvidéki magyar kisebbség nagy tömegeit a legkevésbé elégitette ki ez a hang. A háborúban elcsigázottaknak utmutatásra, nyílt programadásra volt szükségük, hogy eligazodhassanak az új állam és az új világ összekuszált utain. Az Ady-Szabó-Móricz nemzedék csapásain így ugrik az élre merész lendülettel a legszlovenszkóibb magyar költő: Győry Dezső. Egy új nemzedék dalosa, közösségi költő, akinek szavaiban szinte eszelős páthosszal csap elő az ujarcú magyarok útkereső lelkesedése. Ez a Győry Dezső volt az, aki nevezetes önvallomásában így irt: „Hiszek a kisebbségi génuszban. Találkoztam vele. Azt mondta: ezt a népet szét darabolták, de a részek új életet kezdtek. Új mentalitásuk gazdagító erő... Szeressétek az elnyomottakat, ti legyetek a legszélesebb emberi szolidaritás, leglehetőbb szabadság, legbátrabb becsület.“

De ez még csak a kezdet volt. Mintegy varázsszóra bukkant fel a mélyből egy kétségbeesett korosztály tenniakarásba sűrűsödő heve s Balogh Edgarral az élén megindul utján a szlovenszkói magyar fiatalság, a

jólismert Sáriós-mozgalom, amely a szlovenszkói magyar irodalomnak nem egy tipikusan-kisebbségi író adott.

Költők és regényírók, esszéisták és publicisták emelkedtek soraikból. Munkájuk tervszerű és valóban ideális célokért küzd: a szlovenszkói magyar paraszt és munkástömegek sorsának biztosításáért. Ez pedig már felsőbbrendű társadalmi küldetést jelentett. Hogyan is írta Győry Dezső?

*...Ur, paraszt, szegény és gazdag: egyek,
 hogy egy rögből és lélekből születtek.
 Egyek gesztusban, vágyakban, álmokban:
 magyarok. Ámen. Megmásíthatatlan.*

Eleinte mindez kulturpolitikai síkon mozgott, nem egyszer a művészi követelmények hátrányára. De lényegtelen ez. A tömegeknek nyílt program, sőt kenyér kellett és csak azután művészi tökéletesség. Nevelni, gazdasági és kulturális helyzetét megalapozni, emberi öntudatára ébreszteni, cselekvésre ösztönözni: — ez volt a cél.

Szlovenszkó magyar irodalma aránylag rövid idő alatt jutott el ideai állapotához. Nem időbeli fejlődést értek ezalatt, hanem hogy alig néhány esztendő folyamán átélte mindazt, amelyek, ha gondosan visszatekintünk, valóban tradíciót és megalapozást jelentenek a felvidéki magyarság husz esztendőös múltjában.

Mit is jelentett felvidéki magyar írónak lenni? Semmiesetre sem azt, amit a széles nagyközönség előtt erdélyi kollégáink képviselnek: regionális érdekességet, fűtött levegőjű exotikumot, a mi esetünkben tehát fenyesek susogását, szlovák atyafiakat, és a Tátra tengerszemeinek dicsőítését. Mindjárt az a tény, hogy a kisebbségi író bizonyos foku alacsonyabbrendűséget sejtet — és valóban így is van, legalább is a mi esetünkben tragikusan így volt. Kisebbségiek, tehát az uralkodó nemzet sovinszta vezetőinek itéleteképpen: idegenek, amolyan „magyarok“ voltunk abban az államban, amely husz esztendőn át sohasem tudott bennünket százzsalékosan „államalkotó“ néppé tenni, sem fizikailag, sem érzelmileg.

Az anyaállam uralkodó rétegeinek felvidéki magyarjait éppugy, mint a haladó, demokratikus eszméket valló felvidékieket egyforma erővel szorították háttérbe a sovinszta államvezetők, azzal a különbséggel, hogy ez az említett demokratikus réteg még egy másik és az előbbinél nem kevésbé számottevő erővel is szemben találta magát: a saját fajtájabeli reakcióval. Eltekintve attól a becsehelt csoporttól, amely egyetlen támaszát, magától érthetően, az uralkodó nemzetben lelta meg.

Nagyjából ilyen ellentétben épült fel a felvidéki magyarság, mint nemzeti-kisebbség, tehát az irodalom is hasonló szempontok szerint igazódott.

Az első fontosabb irodalmi csoportosítást Szlovenszkón egy meglehetősen rövidéletű folyóirat, a *Magyar Írás* vállalta, megindulásának első éveiben szép sikerrel. Darkó István, a kiváló regény- és novellairó állt a lap élére, aki tiszta szándékkal és mindennemű politikai háttértől mentesen válogatta meg munkatársait. Két szempont dominált, hogy szlovenszkói és hogy író; minden más mellékes volt. Ez volt Szlovenszkón az első erőteljesebb áthidalási kísérlet a politikailag csoportokra, klikkekre

hasadt felvidéki magyarság szellemi életében és egyben az utolsó is, tekintve attól a néhány ezután következő próbálkozástól, amelyeket már a születés első óráiban elért a pusztulás.

A politika zavarosban halászó maradi vezérei hamar gondoskodtak arról, hogy a Magyar Írás szépen induló szervező munkáját csirájában elfojthassák. A demokratikus elemeket elkülönítették a laptól és Darkó, aki oly becsületes hittel irányította folyóiratát, önkéntesen megvált tőle. Nem csoda, hogy a később új köntösben megjelenő Magyar Írás csúfosan megbukott, — anyagilag is, — hogy örökre kitörölje nyomát a Felvidék szellemtörténetéből.

Egyik folyóirat a másikat váltotta fel, legtöbbször eredmény nélkül. Tiszavirág életűek voltak s hóhéruk mindig ugyanaz a politikai párt, amely sohse túrt meg két pástort egy akolban. Szlovenszko különböző ideológiájú írói így csoportosultak azután egy-egy meginduló folyóirat köré, mignem belátták, hogy mindez fölösleges energiapocséklás. Jöttek a napilapok s nagyjából ezek szabták meg mindmáig iróink tömörüléseit, az illető lap elvi magatartása szerint.

Az ideológiai belső ellentétekből így alakult ki fokról-fokra az a szellem, amely irodalmunknak, mozgalmainknak sajátos jelleget adott.

*A mentém egyik uja himes,
érzelgős, forró, ez Kelet,
az ész szaván agyafurt, hívós
Nyugot varrta a más felet.*

*S míg itt virrasztok, két kulturát
őrző Kiskárpát dombokon,
ezüst Dunám a mentém csattja*

s a kettőt összegombolom. (Györy Dezső: A közép-

európai ember.)

Kelet és Nyugat kapujában álltunk, két kultúra egymásba áramlásának kellős közepén. Prága, az egykori középeurópai Párizs, mohó falánksággal nyelte magába a nagyszerű nyugati eszméket, keverve a Kelet túlfűtött, ideges levegőjével. Lelkileg-testileg átértéztük középeurópaiságunkat és azt az európai hivatást, amely a dunamenti kisállamok egymásra utaltságán túl, egy boldog és szabad Európáról álmodozott. Europeérek voltunk, a szó legtisztább és legtragikusabb értelmében s ezt nemcsak mi, de az egész művelt középeurópai szellemiség átértézte. Tamási Áron alapos megfontoltsággal írta annak idején: „Csehszlovákia magyarsága csak akkor fogja helyes és méltó utját megtalálni, ha nemes értelemben vett európai irodalmat próbál magyarul írni. Hagyományai és földrajzi fekvése egyaránt legalkalmasabbá teszik arra, hogy a magyarság zöme és Nyugateurópa között az európai szellem kapcsolatát szolgálja.“

Mily lesújtó, hogy ez a szép hivatás csak „hivatás“ maradt. Milyen is teljesíthettünk volna azt a szép tervet, amelyet Tamási Áron ily kitűnően megfogalmazott? Az anyaállam nem akart tudni rólunk s — kínos iróniája a sorsnak — magunkra maradtunk magyarságunkkal, európaiságunkkal, világpolgári álmodozásainkkal s egyre lejjebb és lejjebb süllyedtünk a regionalizmus tapadó sarába. A magyar föld nem tette lehetővé, hogy felelősségteljesen átértézt demokratikus hitvallásunkat, a dunamenti testvériség ideáját az ő sorsával egybekapcsoljuk, ahhoz pedig tul-

ságosan gyöngék voltunk, hogy a mi kisebbségi csoportunkat teljes egészében fel tudjuk emelni s az európai szellem vérkeringésébe dobni. Ez a szellemi tehetetlenség is hathatósan közrejátszott abban, hogy irodalmunk belső lényegébe, mondanivalóink, írói intuíciónk területeire kiűzhetetlenül befurakodott a napi politika s ezért amikor szlovenszkói magyar irodalomról beszélünk, csakis a teljes társadalompolitikai átértékelés függvényeként, mint valami lelkében és formájában determinált „szellemi működést“ említjük.

A föld, amelyen éltünk, a táj sajátos világa husz esztendő alatt edzett és sorsát bátran vállaló író-generációt formált, amely, a vázolt keretek között, szívós elszántsággal kereste a jövő lehetőségeit igaz, a társadalmi és egyéb hatóerők folytán bekövetkezett fegyelmetlensége iróinknak valóban nem sok remekművet szült, bár nem egy irodalmi termékünk méltó vetélytársa az anyaországbeli produktumoknak. Nálunk, ha fel is bukkant egy-egy kimagasló íróegyéniség (Márai Sándor, Komlós Adár), egyiküket se tudtuk megtartani a „mi“ irodalmunk, a mi földünk számára, mert ez részükre csak ellaposodást, eliszaposodást jelentett volna a politikai csetepaték zűrzavarában.

Nem véletlen, hogy a szlovenszkói magyar ember gondolat- és érzelmi világának első kifejezője a lira volt, a vers. A hirtelen beálló átcsatolási folyamat, a levegőben lebegés bizonytalansága, fájdalom, kétségbeesés, majd pedig az ocsudó lélek lassú nekirugaszkodása, ujjászületése csakis ebben a műfajban nyilatkozhatott meg. Mondhatnók, első lélekzetvétele volt ez a szlovenszkói magyar tömegeknek, egy olyan társadalmi és lelki folyamat, amely kisebbségi sorsunk kialakulásának első pillanatától végig kísért bennünket, magába sűrítve és kisugározva kisebbségi életünk minden rezzenését.

A legjobb példa erre Győry Dezső költészete. Az „ujarcú magyarok“ költője, szinte szerves egészét alkotván azzal a földdel, amelynek szivobogása oly hevesen lüktette ereiben a vért, finom szeizmográfként rögzítette meg a felvidéki magyarság társadalmi és szellemi fejlődésének egyes szakaszait. Világpolitikai programmal indult, akár a maturáns ifju, aki egy csavarintással akarja kifordítani sarkából a világot, de, mint legtöbb törekvésünk, ott állapodott meg, a dunamenti hivatás eszméjénél s az apró munka gyakorlati vállalásánál. A program összébb zsugorodott s az a csodás horizont, amely oly tarka és sokat sejtető színeket ragyogtatott, márcsak a megtorpant hit lemondó legyintését jelentette, mint aki azt mondja: az eszme csak lelkesít, s a kenyér sokkal előbbrevaló.

*Hittünk és verekedtünk apákkal és kapákkal,
amíg csak kicsordultak, amíg megöregedtek,*

*nem hiszünk s nem cselekszünk, már férfisorba nőtünk,
kenyért vagy kenyérkereső helyet keresünk.*

*Európa, Kína és te, volgai táj, de hányszor
hullt szó-vérünk értetek: szőlőjatek Szlovenszkónak,*

*adjon kis krumplicsövedet, zsendicét és gomolyát,
adjon valamit enni! Hiszen csak őt szeretjük...*

Győry a szlovenszkói talajból nőtt s oda is kanyorodott vissza, európai zárandoklás után. Érdekes, hogy ez a költő, aki formában annyira Adyra üt, lelkében mennyire Petőfi vonásait örökölte. Allítsuk őt például Forbáth Imre mellé. Meglátjuk a különbséget, nemcsak kettőjük, de két eszmeáramlat között is. Győry — s ebben hasonlítható Petőfihez — szlovenszkói méretekben gondolkodó európai. Forbáth európai méretekben gondolkodó szlovenszkói magyar. A kettő lényegileg egy, de ez a horizontbeli különbség jóval többet jelent niánsznyi eltérésnél. Győry a nép költője, Forbáth egy osztály megszólaltatója. Az egyik nép-demokrata, a másik szocialista.

Forbáth Imre versei iskolát jelentenek a modern magyar költészetben. Bizarr, ám ötletektől mentes groteszkjei a hidegtelelés borzongásával kerítik hatalmukba az olvasót. Ismervén „Favágók“ c. kötetét, valóban legkiválóbb költőink egyikét fedezzük fel benne, aki mindmáig megtartotta eredetiségét és frissességét. Ellentétben Mécs Lászlóval, aki legújabb „frissitményeivel“ hiába erőlködik indulásának igéretes korszakát hébe-korba egy-egy jelentéktelen kötettel feleleveníteni.

A második nemzedék lírikusai közt különleges hely illeti meg Vozári Dezső pesszimiztikus, szinte anarchikusan destruktív költészetét, amely mégis páratlan finomsággal tudja magábaolvasztani egy cinikus és hitetlen lélek fintorgásait. Szenes Erzsébet finom, puritán egyszerűséggel megírt versei a szerelem gyötrelmeit és a halál lidércét formálják művésziévé.

Földes Sándor első versei, Morvay Gyula darabos, majdnem primitív lírája, a halkszavú Szalatnai Rezső, Szabó Béla első versei a felvidéki líra gazdagsága mellett tanuskodnak. A „harmadik“ nemzedék fiataljait (Sáfári László, Berkó Sándor) már nem a „szlovenszkói sors“ ösztönzi fejlődésükben.

A regény mindig gyöngéje volt a szlovenszkói magyar irodalomnak. Néhány különösebben tehetséges regény és novellairónk kivételével alig említhetnénk nevelket, naiv dilettantizmussal, felelőtlen írói ambíciókkal találkozoznánk csupán.

A líra és a széppróza nem egyszer jelentkezett nálunk. Az utóbbi, mintha kivárta volna azt az alkalmas időpontot, amely a politikai, társadalmi és egyéb események hullámveréseinek robaja alól pillanatnyilag nyugodtabb, csöndesebb érába vezette — és talán éppen ebben rejlik az a mérsékelt és sokszor mesterségesen illuzórikus légkör, amely regényíróink könyveiből áramlik. A vers mintegy gyújtópontja volt a fullasztó ködben botorkáló szlovenszkói magyar tömegek erőfeszítéseinek, természetesen mély jelentőséget kapott. A tömeg lelkét betöltő szenvedélyes hév, az első öntudatra ébredés mámoros élménye, amely lehetővé tette egy Győry Dezső költői kibontakozását, nem volt képes életre hívni szépprózai munkákat.

Különös értéket jelent felvidéki viszonylatban Darkó István. Mondhatnók, ugyanazt, amit Győry Dezső a lírában. Regényei nem szakadnak olyan mélyről, mint Győry versei, de — és ez lényeges — már sajátosan szlovenszkói problémák fűtik s ha némelyik regényében vagy novellájában inkább csak a személyek fintorai és a couleur locale nyújt szlovenszkói jelleget, munkáiban itt-ott megízleljük a tájélmény realizált és mélyről szakadó sajátosságait is. Különösen „Deszkaváros“ c. regé-

nyére gondolok, amelyben szép és igaz meglátással próbálja megközelíteni a kisebbségi sors problémáját.

Szenes Piroska neve már a hazai olvasóközönség előtt sem ismeretlen. Budapesti könyvkiadóknál és az anyaállambeli folyóiratokban sűrűn jelentek meg írásai. Első jelentősebb regénye (Csillag a homlokán) józan szociális meglátásával és nemes művészetével igaz értéket nyújt. Kár, hogy ezt a szépen induló írónőt oly hamar elhallgattatta a politikai sorsfordulat.

Tamás Mihály novelláit élményszerű meglátás, pompás stílus, fegyelmezett szerkesztés sorozza a felvidéki széppróza színe-java közé. Kaczér Illés meleg emberséggel megírt regényei és meséi, Sándor Imre, Morvay Gyula elbeszélései, a szertelen és bizonytalan Szabó Béla novellái szintén itt említhetők. Barta Lajos nevét még a „boldogabb idők-ből“ jól ismeri az olvasó.

Amilyen mértékben háttérbe szorult nálunk a regény és novellairodalom, épp oly jelentőséget kapott a publicisztika és az esszé. Helytálló az a megállapítás, hogy Szlovenszko a publicisták földje volt; de nem elcsodálkoztató. Az a határtalan politikai káosz, irigység, düh, vita mi másba csapódhatott volna le, mint a publicisztikában? Másrészt pedig, van-e egyéb műfaj, amely kézzel foghatóbban, tárgyilagosabban tudta volna tisztázni tömegeink előtt a felvidéki kisebbségi sors és a közép-európai egyesülés mibenlétét és szükségességét, gazdasági, szociális és eszmei elgondolását, mint a publicisztika, avagy ennek tudományos művészi felső fokozata, az esszé?

Nem kell részleteznünk, immár eléggé ismert földrajzi és történelmi helyzetünk önmagából adódóan szülte meg a publicisztikát és az esszét s lendítette a szlovenszko magyar kisebbség szellemi életének az élére. Éppen az az ok rejlik megetté, ami az anyaállamban adott lendítő lökést a szociográfiai irodalomnak. És még egyet vegyünk itt figyelembe. A felvidéki író, aki megfelelő folyóiratok híján minden összekötést elveszített tömegével, nagy nekibuzdulással vetette magát az újságírásra, hogy véleményeinek, programot mutató elgondolásainak nyílt teret szorítson. Ami szintén a publicisztikát helyezte előtérbe.

Az ellentétes, illetve ellenséges ideológiai áramlatok sorra termelték ki magukból publicistáinkat (Dzurányi László, Fábry Zoltán, Földes Sándor, Ferencz László, Gyóry Dezső, no meg a Felvidék jobboldali magyarjainak kedvence: Szvatkó Pál) s nyíltan kijelenthetjük, hogy az a néhány esszéíróval egyetemben, (Dobossy, Jócsik, Krammer, Peéry, Szalatnai), akik e műfaj legkiválóbbjai voltak nálunk, a legnagyobb, legfelelősségteljesebb szerepet töltötték be a volt csehszlovákiai magyarság kulturális életében.

Ma a felvidéki irodalom természetesen más megfogalmazást kap. De vigyázzunk. Más a politika és más az irodalom. A visszacsatolás — politikai értelemben — fizikai, mechanikai valami, amelyet a jól megszervezett hivatalnok és egyéb körök máról-holnapra megvalósíthatnak. A szellem, az a manapság oly sokat hangoztatott felvidéki szellem nem a hivatalok fiókjaiban él és érvényesül. A husz éves kisebbségi sorsban nemcsak szenvedtünk és küzdöttünk, de tanultunk és egyben gyarapodtunk is: európai nevelést kaptunk, akár akartuk, akár nem. Közép-európai ma-

gatartásunk, rendithetetlen hitünk a humanizmus eljövételében több volt, mint pillanatnyi lelki élmény. És még inkább több ma, amikor az európai szellem szárnyaló gondolatát oly kiméretlen kezekkel rántják a mélybe. A felvidéki irodalom megszűnik külön zárttságában élni, de a szellem, amely husz éven át dobogtatta mindannyiunk szívét: független Magyarország, szabad és erős Európa, — továbbra is egybeforrasztja mindazokat, akik e kor szörnyűségeinek ellenére is hinni mernek a szellem formáló erejében. A „felvidéki magyar szellem“ létjogosultságát éppen az dönti el, hogy lesz-e ereje érlelő kovászként hatni az ország tisztánlátó rétegeiben. A jelek, sajnos, nem a legkedvezőbbek.

M A I M A G Y A R K Ö L T Ő K

GEREBLYÉS LÁSZLÓ: EGY PARISI NAP, 1939

*Párizs serény volt,
Még működött, mint roppant szerkezet,
Még fujtatott, még örölt s lüktetett,
Még csalt az égbolt:*

*Sugallt nyugalmat,
Mint bátorító asszonyi mosoly,
Miközben foszlott újsághir-gomoly,
És ágyutalpak*

Csattogtak messze, tompán...

HOLLÓS KORVIN LAJOS: GYERMEKKOROM

*Egy öreg verklis dalolt nékem egyszer
a vándordarvakról, kik messze mentek.
Bölcsöm mellett térdelt e régi mester,
mint verklijén a régi égi szentek.*

*Később anyókák tipegtek mögöttem,
kalapjukon struccollak bólogattak.
— Ilyen tolluk van, — mondtam és nevettem,
— éppen ilyen a temetéslovaknak.*

*Nem mosták arcomat számár tejében.
S jól emlékszem, csak ijedtemben sírtam
egy myrtus-szagu őszi temetésen,
hogy kistestvérkém fektették a sírba.*

*Matrózblúzomon piros volt a másni.
S ha azt is elmondom, mennyire féltem,
mikor megjött hozzánk a bécsi bácsi,
azt hiszem, akkor mindent elmeséltem.*